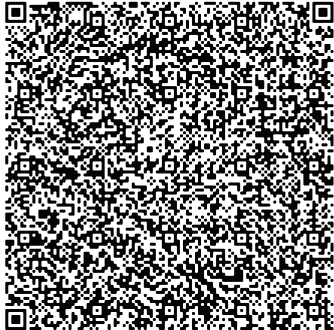

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ І ОСВІТИ

УДК 378.091

Світлана Сисоєва

ORCID iD 0000-0003-2499-732X

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент
НАПН України, завідувач НДІ освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
пр-т М. Тимошенка 13 б, 04212 м. Київ, Україна,
s.syoieva@kubg.edu.ua

Людмила Козак

ORCID iD 0000-0002-4528-1905

доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник НДІ освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
пр-т М. Тимошенка 13 б, 04212 м. Київ, Україна,
l.kozak@kubg.edu.ua

ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ: ПРОГРАМА РОЗВИТКУ

У статті обґрунтовано структуру дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу (компоненти: мотиваційно-ціннісний; когнітивний; процесуально-діяльнісний; інформаційно-комунікаційний; комунікативний; особистісно-творчий; професійно-рефлексивний); подано змістовну характеристику кожного компонента дослідницької компетентності викладача для достатнього рівня їх прояву; розкрито зміст освітньої програми підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету, спрямованої на розвиток дослідницької компетентності викладача (дослідницький модуль); розкрито мету, завдання, особливості освітньої програми, підходи до її реалізації, структуру та змістову складову дослідницького модуля; представлено форми навчання та учіння, що забезпечують розвиток дослідницької компетентності викладача вищої школи.

Ключові слова: викладач вищої школи; дослідницька компетентність; компетентність; компетенція; науково-дослідна діяльність.

Вступ. Науково-дослідна робота є складовою професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи, що забезпечує інтеграцію навчання й науки в освітньому процесі університету. Саме тому в освітній практиці вищого навчального закладу особливої уваги набуває дослідницька компетентність викладача, без розвинутої якої неможлива організація навчання, заснованого на дослідженнях.

Актуальність окресленої проблеми знаходить відображення у законодавчих документах про освіту. Так, у новому Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) зазначено, що основним завданням для університетів, академій та інститутів є впровадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі

(Закон України «Про вищу освіту», ст. 26). Відповідно до Закону науково-педагогічні працівники вищого навчального закладу зобов'язані підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність та наукову кваліфікацію (ст. 58). У свою чергу, вищий навчальний заклад має створити належні умови для підвищення кваліфікації викладачів (Закон України «Про вищу освіту»). Ключовим завданням у підвищенні кваліфікації професорсько-викладацького складу університету є розвиток дослідницької компетентності викладача.

Наукові засади розвитку професійної компетентності викладачів вищих навчальних закладів висвітлені у працях А. М. Алексюка, В. І. Бондара, В. М. Галузинського, М. Б. Євтуха, В. І. Лозової та інших. Окремі аспекти методологічної підготовки педагогів до дослідницької діяльності розглядалися М. В. Архиповою, М. В. Гусевим,

В. І. Загв'язинським, Г. Т. Кловак, В. В. Краєвським, Т. Є. Кристопчук, В. К. Сидоренком, С. О. Сисоевою та ін. Водночас розв'язання проблеми розвитку дослідницької компетентності викладачів вищої школи на практиці та у процесі підвищення їх кваліфікації без відриву від професійно-педагогічної діяльності залишається актуальним.

З огляду на викладене, **метою статті** є узагальнення досвіду розробки освітньої програми підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету, спрямованої на розвиток дослідницької компетентності викладачів (дослідницький модуль).

Характеристика освітньої програми. У процесі дослідження нами було розроблено та впроваджено у Київському університеті імені Бориса Грінченка освітню програму підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету (дослідницький модуль). (Освітня програма підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету (дослідницький модуль), 2016).

Базовими поняттями нашої програми були «компетенція», «компетентність», «дослідницька компетентність».

Компетенція у нашому розумінні – це визначена норма стосовно неперервної освіти, яка задається освітніми стандартами і використовується для формування вимог до результатів навчання. *Компетентність* – це інтегрована особистісна якість людини (її капітал), що формується на етапі навчання, остаточно оформлюється і розвивається у процесі практичної діяльності та забезпечує компетентний підхід до вирішення професійних завдань (Сисоева С. О., 2015, с. 10).

Дослідницька компетентність розглядається нами як інтегрована особистісно-професійна якість фахівця, яка відображає мотивацію до наукового пошуку, рівень володіння методологією педагогічного дослідження, особистісно-значущими якостями дослідника, зокрема такими, як інноваційне мислення, здатність до творчої та інноваційної діяльності.

Сформованість дослідницької компетентності викладача сприяє якості його науково-педагогічного дослідження, залученню студентів до навчально-дослідницької діяльності, підвищенню ефективності та якості освітнього процесу.

Теоретичний аналіз проблеми дослідницької компетентності, дозволив визначити структуру дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу, яка включає такі компоненти: *мотиваційно-ціннісний* – відображає систему цінностей, потреб і мотивів дослідницької діяльності; *когнітивний* – відображає систему методологічних, професійних, міждисциплінарних наукових знань дослідницької діяльності; *процесуально-діяльнісний* – передбачає володіння вміннями добирати адекватні меті та завданням методи дослідження й обробки даних, аналізувати

наукові факти, обговорювати та інтерпретувати результати дослідження, впроваджувати їх у практику; *інформаційно-комунікаційний* – передбачає володіння методами збирання даних відповідно до гіпотез, створення масивів емпіричних даних, опрацювання різноманітних інформаційних джерел тощо; *комунікативний* – включає вміння працювати з респондентами; співпрацювати з колегами у дослідницькій діяльності; *особистісно-творчий* – відображає рівень розвитку творчих якостей особистості; *професійно-рефлексивний* – відображає вміння щодо усвідомлення й оцінювання процесу та результату власної дослідницької діяльності; здатність до саморегуляції.

Мотиваційно-ціннісний компонент дослідницької компетентності характеризується усвідомленням особистісної та суспільної значущості науково-педагогічних досліджень у професійній діяльності викладача вищого навчального закладу; стійким пізнавальним інтересом до науково-педагогічних досліджень; потребою в розвитку дослідницьких умінь; орієнтацією на досягнення високих результатів науково-дослідної роботи.

Когнітивний компонент дослідницької компетентності включає знання методології педагогічного дослідження; структури, етапів і методів педагогічного дослідження; вимог щодо оформлення результатів педагогічного дослідження; особливостей організації науково-дослідної роботи студентів.

Процесуально-діяльнісний компонент дослідницької компетентності характеризується вміннями визначати і формулювати науковий апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза, методи дослідження), складати програму наукового дослідження, передбачати та здійснювати попередню оцінку результатів дослідження, здійснювати відбір методів дослідження відповідно до цілей; використовувати методи проведення педагогічних досліджень (збирати та аналізувати наукові факти, узагальнювати їх, систематизувати, теоретично обґрунтовувати; проводити педагогічні спостереження, використовувати соціометричні методи, методи опитування, збору та оцінки результатів дослідження та інші); оформлювати результати наукових досліджень; організувати наукову роботу зі студентами.

Інформаційно-комунікаційний компонент дослідницької компетентності відображає вміння користуватися інформаційними джерелами (навчальна література, словники, довідники, каталоги, монографії, періодичні видання тощо), володіння методами роботи з науковою літературою, технологією складання бібліографічного списку; вміння оформлювати літературу; здатність працювати з інформацією (збір, обробка, аналіз, оцінювання повноти інформації) з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій; спроможність до поширення наукових знань як в академічному, так і суспільному сере-

довищах, зокрема використовуючи інформаційно-комунікативні технології.

Комунікативний компонент дослідницької компетентності включає здатність доносити результати наукових досліджень до кінцевих адресатів, чітко і ясно формулювати свої думки, доводити вибір власної позиції; вміння акумулювати та використовувати досвід творчої діяльності інших викладачів; вміння працювати в групах.

Особистісно-творчий компонент дослідницької компетентності відображає здатність мислити відповідно до нової наукової інформації, критично оцінювати її переваги і недоліки; вміння нестандартного мислення, пошуку нових кращих педагогічних рішень; активність, відповідальність за особисту участь в організації експерименту.

Професійно-рефлексивний компонент дослідницької компетентності включає здатність викладача аналізувати власну наукову діяльність: доцільність, значущість обраної наукової проблеми; правильність постановки мети і завдань; адекватність змісту наукового дослідження поставленим завданням; здатність до саморегуляції: наявність знань про способи професійного самовдосконалення; вміння усвідомлювати рівень власної діяльності, своїх здібностей; вміння бачити причини недоліків у своїй роботі, в собі; бажання самоудосконалюватися; вміння використовувати механізм самооцінки власних досягнень в дослідницькій діяльності; вміння визначати рівень готовності до науково-дослідницької діяльності студентів і шляхи її підвищення.

Кожний компонент дослідницької компетентності викладача представлено низкою компетенцій. У програмі нами подано змістовну характеристику компонентів для достатнього рівня їх прояву.

Підходи до реалізації програми ґрунтуються на основних положеннях андрагогіки і передбачають врахування індивідуальних можливостей та професійного й особистісного досвіду викладачів.

Навчання здійснювалося відповідно до таких андрагогічних принципів: пріоритет самостійного навчання; принцип спільної діяльності студента з викладачем; принцип опори на досвід студента-дорослого; індивідуалізація навчання; системність навчання; контекстність навчання; принцип актуалізації результатів навчання; принцип елективності навчання; принцип розвитку освітніх потреб; принцип свідомого навчання.

Ці принципи, повною мірою, сприяють розвитку у викладачів навичок самостійного пошуку відповідей на поставлені питання, самостійного вирішення проблемних ситуацій, формуванню вмінь аналізувати факти, узагальнювати і робити логічні висновки.

Програма підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету мала на меті сприяти: розвитку дослідницької компетентності

викладачів університету, їх методологічної культури, якості наукових досліджень, формуванню здатності до підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації та керівництва науково-дослідною роботою студентів.

Відповідно до мети, визначено такі завдання програми: розвиток методологічної культури викладачів; оволодіння методикою проведення науково-педагогічного дослідження; розвиток умінь працювати з науковими джерелами, інформаційними системами, оформлювати та презентувати результати наукових досліджень; розвиток творчих якостей особистості викладача, здатності до інноваційної діяльності; розширення наукової ерудиції; удосконалення вмінь і навичок організації та керівництва науково-дослідною діяльністю студентів.

Освітня програма включає такі структурні елементи: 1) опис програми (містить мету, завдання, характеристику програми, можливості працевлаштування та продовження освіти, стиль і методику навчання, систему оцінювання, структуру дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу та змістовну характеристику її компонентів на достатньому рівні прояву, перелік засобів діагностики (вимірювання) розвитку дослідницької компетентності); 2) тематичний план дослідницького модулю; 3) програму; 4) систему поточного та підсумкового контролю; 5) список рекомендованої літератури до всього модулю; 6) додатки.

Реалізація програми дозволяє нам зробити такі висновки.

У процесі вивчення дослідницького модуля важливо зосередити увагу на засвоєнні викладачами знань та вмінь щодо змісту, структури та критеріїв сформованості дослідницької компетентності викладача; методології педагогічного дослідження; статистичної обробки та оформлення результатів педагогічного дослідження; організації навчально-дослідницької роботи студентів. Тому дослідницький модуль оптимального навчання складається з трьох взаємопов'язаних змістових складових (модулів).

Змістовий модуль I – «Методологія науково-дослідної діяльності»; Змістовий модуль II – «Обробка та оформлення результатів педагогічного дослідження»; Змістовий модуль III – «Діяльність викладача з формування дослідницької компетентності студентів університету».

Зміст першого модуля спрямований на збагачення уявлень викладачів про сутність, структуру та особливості дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу; форми науково-дослідної роботи викладача; організаційно-методичні умови розвитку дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу; критерії та рівні сформованості дослідницької компетентності викладача.

Значна увага надається вивченню методології педагогічного дослідження: поняття, види, принципи педагогічного дослідження; підходи до організації дослідження, вибір напрямку педагогічного дослідження, етика педагогічного дослідження, етапи виконання науково-дослідної роботи, програма та методика педагогічного дослідження. Уточнюються та збагачуються знання теоретичних методів наукового дослідження: аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія, абстрагування, конкретизація, моделювання, порівняння, узагальнення, ідеалізація та формалізація, метод екстраполяції, а також емпіричних методів наукового дослідження: педагогічне спостереження, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, метод експертної оцінки, вивчення документації та результатів педагогічної діяльності, експеримент, інтерв'ю, бесіда, анкетування, тестування, соціометрія як метод дослідження міжособистісних відносин у групі. Важливим для дослідницької та інноваційної діяльності викладача є поняття експериментального методу в педагогічних дослідженнях; вивчення особливостей, структури та етапів педагогічного експерименту.

У другому модулі програми розглядається статистична обробка результатів педагогічного дослідження, зокрема такі питання: основні поняття математичної статистики у педагогічних дослідженнях; вимірювальні шкали, їх види; зведення дослідницьких даних; кореляційний аналіз; перевірка статистичних гіпотез; статистичні критерії; загальні підходи до вибору критеріїв перевірки статистичних гіпотез; визначення вірогідності одержуваних результатів.

Важливим питанням є вимоги до оформлення результатів педагогічного дослідження, а саме: вимоги до змісту колективної та одноосібної монографії; до структури та змісту дисертаційної роботи; автореферату дисертації; змісту та структури статті, доповіді.

Зміст третього модуля програми присвячено організації навчально-дослідницької роботи студентів, розглядаються сучасні принципи інтеграції досліджень у навчальний процес, ключові мотиви розвитку у студентів дослідницьких компетенцій, особливості навчально-дослідницької роботи студентів I курсу навчання (лабораторні та практичні заняття з елементами дослідження; реферування, анотування, тези та конспектування у навчальному процесі вищої школи; науковий гурток та його значення в процесі підготовки студента у вищій школі), зміст навчально-дослідницької роботи студентів II курсу навчання (проектна діяльність студента у процесі навчання; студентські олімпіади та конференції), навчально-дослідницька робота студентів III-IV курсів навчання (курсова і бакалаврська робота студента; наукова стаття та її

місце у підготовці майбутнього фахівця); місце та роль педагогічної практики у навчально-дослідницькій роботі студента; основні етапи підготовки студентів до всеукраїнського конкурсу студентських робіт з природничих, технічних і гуманітарних наук.

Окремою темою, на нашу думку, повинна розглядатися підготовка студентів до виконання магістерської роботи як кваліфікаційного дослідження. Зазначимо, що науково-дослідницька робота магістрантів має бути спрямована на розвиток у майбутніх викладачів нахилів до пошукової, дослідницької діяльності, до творчого розв'язання навчально-виховних завдань в освітніх закладах, а також, до формування умінь і навичок застосування дослідницьких методів для розв'язання практичних питань навчання і виховання. Крім того, науково-дослідницька діяльність магістрантів сприяє формуванню проблемного бачення у будь-якому виді діяльності, оскільки, займаючись наукою, людина бачить проблему, самостійно вибирає способи її вирішення, вміє представляти результати своєї дослідницької діяльності (Козак Л. В., 2014, с. 57).

При вивченні окресленої теми розглядаються такі питання: особливості науково-дослідницької роботи магістрантів; загальні вимоги до магістерської роботи; вибір та затвердження теми магістерської роботи; структура магістерської роботи; характеристика структурних складових магістерської роботи; правила оформлення магістерської роботи; підготовка, порядок та процедура захисту магістерської роботи; відгук і рецензія на роботу; критерії оцінювання магістерської роботи; науково-дослідна практика магістрантів; готовність магістрантів до науково-дослідницької роботи; рівні готовності.

Кожна складова модулю містить з кожної теми, яка входить до певної складової модулю, опис циклу відповідної підготовки за змістом, організаційними формами навчання, видами контролю, а також тими компетенціями, які розвиваються у процесі вивчення кожної теми і сформованість яких визначає результат навчання. Структура опису кожної теми включає: назву теми; основні поняття теми; зміст лекції (семінару); зміст самостійної роботи з теми; питання або завдання для самоперевірки; список літератури до теми.

До організаційних форм, що забезпечують підготовку викладачів до дослідницької діяльності, віднесено проблемні лекції, семінари-дискусії, семінари-тренінги, семінари-конференції, самостійну роботу, що містить елементи проблемного пошуку, консультації.

Зміст і характер завдань, що застосовуються в процесі опанування модулю сприяють розвитку творчого мислення викладачів, набуттю й систематизації суб'єктивно нових знань щодо проведеного науково-педагогічних досліджень.

У цілому ефективність реалізації дослідницької компетентності викладача у процесі навчання безпосередньо пов'язана з питаннями організації самостійного дослідження і вдосконаленню вмінь самостійної роботи.

У процесі вивчення модуля викладачам було запропоновано такі завдання для самостійної роботи: ознайомитися з основними напрямками досліджень у галузі освіти (за тематикою науково-дослідної або дисертаційної роботи) протягом останніх 5 років та скласти список літератури відповідно до теми дослідження; розробити програму наукового дослідження; провести педагогічний експеримент; написати відгук на автореферат дисертації; написати статтю за обраною темою; запропонувати тематику магістерських робіт для студентів з фаху та інші.

Загальне оцінювання навчальних досягнень викладачів здійснюється за результатами обговорення підготовленого науково-дослідницького проекту або наукової публікації з проблеми дослідження.

До науково-дослідницьких проектів належать авторські дослідження і розробки, які здійснюються з метою отримання нових знань, створення нових технологій і призначені для виконання певного завдання і досягнення конкретної практичної мети. Результатом досліджень можуть бути нові технології, методики, авторські навчальні програми тощо.

Нами визначено критерії оцінювання науково-дослідницького проекту: обґрунтування актуальності та доцільності виконання розробки; наявність попереднього доробку щодо певної тематики; відповідність змісту меті і завданням роботи; наукова коректність викладу матеріалу, доступність і послідовність поданої інформації; перспективність впровадження, використання, тиражування розробки; залучення до наукових досліджень студентів; наявність публікацій з теми дослідження; можливість використання проекту в навчальному процесі (результати впроваджен-

ня); дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, чітка структура: вступ, основна частина, висновки, використана література, додатки (якщо вони є)); презентація проекту у програмі PowerPoint.

Для діагностики розвитку дослідницької компетентності викладачів нами були розроблені питання авторських анкет для визначення мотивації викладача до науково-дослідної діяльності, оцінювання сформованості інформаційної культури викладача; опитувальники для самоперевірки знань викладача з дослідницького модулю; практичні завдання для оцінювання дослідницьких умінь викладача; діагностична карта «Самооцінка розвитку дослідницької компетентності викладача вищої школи»; здійснено відбір та модифікацію методик, а саме: тест «Мотивація до успіху» (Т. Елерс), «Діагностика комунікативних та організаторських здібностей (КОС – 2)», «Оцінка рівня творчого потенціалу» (Е. І. Рогов); методика «Рефлексія на саморозвиток» (Л. Н. Бережнова).

Діагностичні методики нами подано у додатках програми.

Висновки. Узагальнення досвіду розробки освітньої програми підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету (дослідницький модуль), показало, що розвиток дослідницької компетентності викладача вищого навчального закладу забезпечується: удосконаленням та гнучкістю змісту лекційних і семінарських занять; орієнтацією на особистісний і науково-педагогічний досвід викладача, його індивідуальні запити; врахуванням андрагогічних принципів навчання; застосуванням активних форм навчання; розробкою завдань, що сприяють розвитку творчого мислення викладачів, оволодінню й систематизації знань щодо проведення науково-педагогічних досліджень, удосконаленню дослідницьких умінь; виробленням чітких критеріїв і показників оцінювання дослідницької компетентності викладача.

Література

1. **Закон України «Про вищу освіту»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. **Козак Л. В.** Формування дослідницької компетенції майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології / Л. В. Козак // Неперервна професійна освіта : теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2014. – Випуск 1-2. – С. 55–60.
3. **Освітня програма підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу університету (дослідницький модуль)** / Київ. ун-т ім. Б.Грінченка; [розробн. Сисоєва С. О., Козак Л. В.]. – К.: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2016. – 76 с.
4. **Сисоєва С. О.** Дискусійні аспекти наукового тезаурусу нового Закону України «Про вищу освіту» / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта : теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2015. – Випуск 1-2. – С. 7–14.

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ПРОГРАММА РАЗВИТИЯ

Сысоева Светлана, доктор педагогических наук, профессор, член-корреспондент НАПН Украины, заведующий НДЛ освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченка, пр-т М. Тимошенко 13 б, 04212 г. Киев, Украина, s.sysoieva@kubg.edu.ua

Козак Людмила, доктор педагогических наук, доцент, старший научный сотрудник НДЛ освитологии, Киевский университет имени Бориса Гринченка, пр-т М. Тимошенко 13 б, 04212 г. Киев, Украина, l.kozak@kubg.edu.ua

В статье обосновано структуру исследовательской компетентности преподавателя высшего учебного заведения (компоненты: мотивационно-ценностный; когнитивный; процессуально-деятельностный, информационно-коммуникационный; коммуникативный; личностно-творческий, профессионально-рефлексивный) подано содержательную характеристику каждого компонента исследовательской компетентности преподавателя для достаточного уровня их проявления; раскрыто содержание образовательной программы повышения квалификации профессорско-преподавательского состава университета, направленной на развитие исследовательской компетентности преподавателя (исследовательский модуль) раскрыты цели, задачи, особенности образовательной программы, подходы к ее реализации, структуру и содержательную составляющую исследовательского модуля представлены формы обучения и учения, которые обеспечивают развитие исследовательской компетентности преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: исследовательская компетентность; компетентность; компетенция; научно-исследовательская деятельность; преподаватель высшей школы.

RESEARCH COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION TEACHER: PROGRAM OF DEVELOPMENT

Sysoieva Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine, Head of Educational Research Laboratory, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko st., 04212 Kyiv, Ukraine, s.sysoieva@kubg.edu.ua

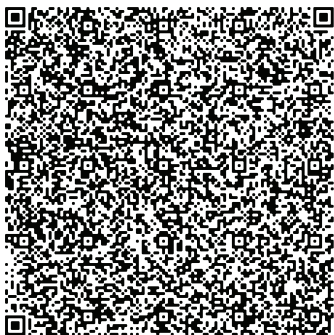
Kozak Luydmila, Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Senior Researcher of Educational Research Laboratory, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko st., 04212 Kyiv, Ukraine, l.kozak@kubg.edu.ua

Research competence is seen here as an integrated personal and professional quality of an expert, which reflects the motivation for scientific research, level of methodology of teaching research, personal qualities of as a researcher, in particular such as innovative thinking, the capacity for creativity and innovation. In the article authors grounded reasonable structure of research competence of higher education teacher (components: motivational and valuable, cognitive, procedural and active, informational and communicative, personal and creative, professional and reflexive). The article presents meaningful description of each component of the research competence of higher education teacher for a sufficient level of its manifestation. The authors study the content of educational training programs of the faculty of the University aimed at developing research competence of the teacher (research module). Here is viewed goals, objectives, features of educational programmes, approaches to its implementation, structure and semantic research component module. Besides, the article presents forms of teaching and learning to ensure the development of research competence of higher education teacher. While studying the research module is focused on mastering the teachers' knowledge of the content, structure and criteria of formation of research competence of higher education teacher, the mastery of pedagogical research methodology, statistical analysis skills and presentation of results of pedagogical research, organization of educational and research for students of different educational levels.

Key words: competence; higher education teacher; research activities; research competence.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2016

Прийнято до друку 26.05.2016

УДК 621.794.42:546.56

Віта Даценко

ORCID iD 0000-0001-8331-8863

кандидат хімічних наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
вул. Ярослава Мудрого, 25, 61002 м. Харків, Україна
chemistry@khadi.kharkov.ua

Наталія Хищенко

ORCID iD 0000-0002-8811-8876

кандидат хімічних наук, доцент,
Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва,
п/в «Комуніст-1», 62483 м. Харків, Україна
chemistry@khadi.kharkov.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Проаналізовано досвід організації наукових досліджень студентів у вищому технічному закладі. Відзначено велике значення безперервності проведення науково-дослідницьких робіт студентів, починаючи з молодших курсів. Показано вдосконалення навиків і поглиблення теоретичних знань майбутнього фахівця при виконанні наукових робіт. Відмічено підвищення рівня виконання підсумкової кваліфікаційної роботи студентів, що беруть участь у науково-дослідницькій роботі.

Ключові слова: знання; майбутній спеціаліст; наукові дослідження; підсумкова кваліфікаційна робота.

Вступ. Найтісніший зв'язок освіти з виробництвом і наукою і реальний поворот до посилення індивідуального підходу, розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців є ключовими заходами для успішного здійснення перебудови вищої і середньої спеціальної освіти (Загальні відомості). В умовах істотної зміни характеру і видів професійної діяльності все більшого значення набуває розвиток здатності фахівця до використання дослідницького підходу при вирішенні виробничих завдань. Згідно з новою «Освітньою моделлю 2020» у системі професійної підготовки студентів важливу роль починають грати навички дослідницької діяльності у професійній підготовці: вміння самостійно ставити завдання, проводити дослідження, робити аналіз отриманих результатів і формулювати висновки проведеної роботи.

Сучасна система вищої освіти, що впроваджується в Україні, передбачає більш чітку цільову спрямованість освітньої діяльності, перехід більшості студентів на індивідуальні графіки навчання, збільшення обсягів самостійної роботи і розвитку у студентів свідомого ставлення до отримання знань. Одним з важливих напрямків, що забезпечують розвиток подібних навичок, є виконання підсумкової кваліфікаційної роботи (дипломний проект (ДП), дипломна робота (ДР)) за фахом в кінці навчання (Пилипчук М. І., 2007). Кваліфікаційна дипломна робота – це систематизація, закріплення і розширення отрима-

них при навчанні теоретичних знань; оволодіння навичками самостійного вирішення поставлених завдань з виконанням експериментальної частини роботи і використанням різноманітної електронно-обчислювальної техніки; розвиток і вдосконалення навичок роботи з вітчизняною і зарубіжною літературою, що включає і патентну; розвиток і поглиблення розрахунково-аналітичних навичок; використання інформаційних технологій (Мартиненко С. М., 2007).

У зв'язку з цим з'явилася проблема розриву вимог, що пред'являються до студентів молодших і старших курсів. Велика частина студентів не бере участі у науково-дослідній роботі до моменту виконання ДР або ДП, тому ефективність цих досліджень дуже низька. Необхідно виробити систему вимог до науково-дослідницької роботи студентів, починаючи з першого курсу, що враховує рівень теоретичних знань і практичних умінь. Наукова робота студентів, спираючись на результати навчальної діяльності, з іншого боку повинна доповнювати і вдосконалювати її.

Аналіз останніх публікацій. У науково-методичній літературі розглядаються різні форми виконання студентами підсумкової випускної роботи, а саме залучення студентів при виконанні ДР до співпраці з суб'єктами госпдоговірних робіт, використання результатів госпдоговірних та науково-дослідних робіт у ДП, виконання роботи з вирішення виробничих завдань і проблемних ситу-